

95. l. Es ist Schade für einen schönen Kopf, darinn kein Hirn ist; er hat oft alles: Augen, die sprechen, Lippen, die sprechen, eine sehr geschwätziqe Papageyenzunge, und alles was spricht. — sagt: es fehlt mir am Verstande!

226. l. Kár illyen csinos Főért, hogy a' Velő hibáz belőlle: benne van Szép két szem a' melly hódítón beszél; Szép Ajkak a' mellyek beszélének; 'S még egy nagyon beszédes, ép, piros Szajkói Nyelv; és minden, a' mi csak Beszélhet, azt beszélli: hogy.
Az ész hibázik, a' Fejetske kong.

Eckartshausen hercegeét mentora a történelem tanulságaival is megismerteti; ennek a résznek egy mondatát írja ki Katona az idézett jegyzetben. De a költő fejlődésében ennek a fejezetnek jelentősége is sokkal nagyobb: a történetírás feladatáról való felfogásának egyik gyökere ez, vagy legalább itt találta velős formulázását a felvilágosodás néhány idevágó gondolatának is. Két lappal a Katonától idézett mondat előtt szól E. hódítók magasztalásának igazságtalan voltáról: «Man bewundert den, der sie verwüstet und würdiget den, der sie fruchtbar gemacht hat, kaum des Andenkens.» Katona ugyanezt mondja *Kecskemét... története* Előbeszédének VII. lapján: «A' ki tartományokat pusztít, halhatatlanságot nyer — a' ki virágzóvá teszi, alig érdemesíttetik egy két sor írásra.» Egy lappal utóbb idézi E. azt a Horatius-versszakot a halhatatlanságnak a megörökítéstől való függéséről, melyet K. is hasonló vonatkozásban idéz az Előbeszéd III. lapján. A felvilágosodás gondolatvilága a szellemi mozgalmakon még csaknem egészen kívülálló Kúnsgáhból jött Katonát — abban a korban, mikor az irodalomban a romantika, a közéletben a forradalom nyomait is eltüntető visszahatás jutott már uralomra — mint első drámáinak némelyike is mutatja, egészen magával ragadta. Afféle népszerű iratokban jutott elsősorban bozzá, mint amilyenek Eckartshausen könyvei — a jozefinus kor maradványaként a mi könyvtárainkban különösen sok ilyen volt — és az előző évtizedek szépirodalmában, köztük Kotzebue drámáiban és Veit Weber regényeiben.

WALDAPFEL JÓZSEF.

CSENGERY ANTAL IFJÚKORI KÖLTEMÉNYEI.

A szabáságharc utáni politikai életben jelentős szerepet játszó Csengery Antaltól sokan tudták, hogy mint diák Debrecenben tanult, de arról kevesen tudtak, hogy a neves államférfiu ifjú korában költészettel is foglalkozott.

Csengery 1840-ben — egy évvel a kollégiumi Önképző Társulat megalakulása után — jött Debrecenbe. Az Önképző Társulat — éltető lelke Péczely volt — képviselte a 40-es évek legelején a politikába mindjobban belemerülő Debrecenben a szépirodalmat. A Társulat 'költői' magasabb régiókba nem emelkedtek. Egykorú bíráló, Szilágyi István, azt mondja, hogy e Társulat lírai termékei mindenkor megállhatnak a szigorú kritika tribunalja előtt, de mai szemmel nézve az ifjúság költői tevékenykedése eredményét, Szilágyi nézetével ellentétbe kerülünk. Azt találjuk, ha volt is valami érdeme az ifjúságnak a szépirodalom terén, azt nem a költői termékek belső értéke, de íróik nemes törekvése szerezte meg.

A tagok által a Vezetőséghez beadott versek hat vaskos kötetben maradtak fenn s jelenleg a Debreceni Egyetemi Kör könyvtárában vannak elhelyezve. A II. kötetben van két és fél lapon az alább következő hét vers szerzőjük, illetőleg fordítójuk Csengery Antal. Abban az időben írogatta, fordította ezeket, mikor 1840—41-ben mint a kollégium növendéke ott tartózkodott. A versekhez nincsenek megjegyzések, csupán aynyi olvasható *Az Önképző-társulat által elfogadott munkák évvendi, betűsoros jegyzékében*, hogy a versek a II. kötetben vannak, s hiányzik a róluk szóló bíráló. Az észrevétel rovatban olvashatjuk a megjegyzést: «Umland után» — ez a három utolsó versen fel is van tüntetve. Nem tudjuk azonban megállapítani, hogy ki bírálta s mily fokozatra méltatta, mert a róluk készített hivatalos bírálatok vagy elvesztek vagy lappanganak. Annyit sejtethünk csupán, hogy a verseket a bírálók elfogadták s a Társulat irattárába való elhelyezésre méltónak találták. A versek pályamunkák voltak s mint ilyenek vettek részt a költői versenyben. A szerző neve utólag van a versek után írva.

Emlékezet.

4—840—41.

Csendes est száll a láthatárra,
Szenderítő, mint kék-élvezet,
S tisztán, mint lakomnak ablakára
Hold, sugárzik hű emlékezet.

O dicső hon! benned újra élem
Már egy letűnt szép napjaim',
Mikben égi boldogságot éltem,
A kedves leány' hű karjain.

S bájenével, mint eóli hárfa,
Rezgi át szívemnek hurjait,
Es a multnak, fátyolát lehántva,
Szép honába vissza andalít.

Hallom ismét ajkidat, Luizom!
Lángszerelmi szókat mondani,
És öledre vágyva zárni, látom
Karjaid felém kinyújtani.

Mindenütt előmbe leng a képed,
Tégedet mutatnak álmaim!
És még is szünetlenül csak értted
Lengenek lorró sóhajaim!

(Elf. 1840 febr. 27.)

Néma bu.

5—840—41.

Senki nem sirt olly könyűt,
Milly szememben ringadoz,
Bánatot nem ismer más,
Millytől keblem hamvadoz.
S mint tűz árját a Vezúv,
Szív, titkold fájdalmidat,
S mint a' gyöngyöt Oceán,
Szem, rejtse el siralmidat!

Áruló ne lásson át
Érzetim szentek' szentén,
És ne sujtson elvimért
Törvény álarcu önkény.
Mert ki él neked, hazám,
Közhasznu szerelmivel,
Tüskés pályán hű fiad
Üldözés közt vérzik el.

Ertted e' bu melly a mult'
Rémes emlékin mereng,
Értted e' köny, melly jelen
Kor' típört ügyén eseng!
Bu s köny, dult reményihöz
Gyász halott kísézől,
Jogtalan nép' arcain,
Mint viharzó tenger ül.

Tél' virága.

Epigramm.

Ne mond (sic!), hogy a tél nem
terem virágot:
Rózsák virulnak arcaid havában.

(Elfog. 1841 febr. 20.)

Győzelem.

Győzött Athenae, és sirt diadalmi
öröm helytt:
Győzöttek s győzők egy haza'
gyermekei.

Előre!

6—840—41.

Uhland' szellemében.

Elő, mindig előbbre;	Európa, előbbre,
Fel a tökély-tetőre!	Jogért ki harc mezőre!
Előre!	Előre!
Légy a világ' vezére	Sir vár a tespedőre,
Amerika, előbbre!	Édes hazám előre!
Előre!	Előre!

Boldog halál.

Uhland után.

Szerelmi kéjnek	Csókjai által
Halottja voltam;	Feltámasztattam;
Temetve sir' helytt	Szép szemeiben
Ólén nyugodtam;	A mennyet láttam.

Hozá. (sic!)

Uhland után

Szép szemeidben nem kéklík menny; s ajkaidon sem
Rózsa mosolyg; ó nem lilium-ár kebeled.
Ah! mi tavasz volna az, melly illy szép színű virággal
Tudna himezni imigy völgyeket és hegyeket;
S melyben mindezekeken tisztább ég menyje ragyogna
Mostaninál, — a te szép szemeidnek ege!

(Elfog. 1841 febr. 27., szerző: Csengery Antal.)

Közli: DERCZE LAJOS.

ARANY JÁNOS LEVELEI.

A félszázados multú sümegi Állami Darnay-Múzeum egyik leggazdagabb tárháza a magyar irodalmi kéziratoknak. Kisfaludy Sándor és Károly kéziratok kivételével, a közel tízezer darabnyi — könyvtárszerű kötetekben elhelyezett — történeti okmány, levél és kézirat sorozatában majdnem teljes számban képviselve vannak irodalmunk halhatatlanjai. A magyar irodalmat kutató történészeinek óhajtok kezükre jární, amikor egy félemleröltő munkájával a pusztulástól megmentett becses kéziratok ismeretlen részének közlését az IK. hasábjain Arany János kiadatlan leveleivel megkezdem.

A húsz darabnál több Arany János-levél és jegyzet között van Toldy F-ről írt feljegyzése, verses műveinek főbb bírálatai, valamint a hét pontozatban összefoglalt *Széptani jegyzetek* négyoldalas kézírata is.